

bülten

tmmob
makina mühendisleri odası

Ağustos 2021, Sayı 278 Ekidir

Sanayinin Sorunları ve Analizleri (72)

Enflasyona aldırmadan, hormonlu büyüme macerası

Enflasyona aldırmadan, hormonlu büyüme macerası

Mustafa SÖNMEZ*

Özet

Yüzde 19'a dayanan enflasyonun artık düşüşe geçeceğini iddia eden ve faiz indirimlerine gidileceğini belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan, piyasaları dalgalandırırken, tırmanan enflasyona aldırmadan hormonlu bir büyüme sevdasında ısrarlı ve siyasi gözlemcilerle göre, buradan yakalayacağı rüzgar ile erken seçime gitme planı peşinde. Ne var ki, Türkiye'yi yeni bir riskli sürece doğru da sürükleyen bu senaryo, dövizde yukarı yönlü harekete neden olabilir ve yeni bir dolarlaşma sürecine, yeni kırılmalara yol açabilir.

İktidara geldiği 2002 Kasım ayından 2013'e kadar, iç ve dış rüzgarlar ile yelkenini şişiren AKP rejimi, düşük enflasyon-yüksek büyüme ikilisinin seçimde yarattığı memnuniyetin de etkisiyle, iktidarını sürdürdü. Bu, özellikle dış kaynak girişinin sürekliliği ile mümkün oldu.

Ancak 2013 sonrası şemsiyenin ters dönmesi, dış kaynak girişinin azalması ile, enflasyonu görece yüksek, büyümesi görece düşük bir dönemde iktidarda kalmak zorlaştı. Bugün de AKP rejimi, tırmanan bir enflasyon karşısındaki hoşnutsuzluğu, büyümeye, ağır bedellerine rağmen, öncelik vererek telafi etme tercihinde. Enflasyonla mücadelenin hiç sözünü etmezken, pandemi sonrası canlanan ekonomiyi, büyümeyi vurgulayan ve bunun için faiz indirimini yüksek enflasyona rağmen isteyen irrasyonel bir söylem geçerli.

Türkiye Gayri Safi Yurt İçi Hasılası(GSYH) 2021'in ilk çeyreğinde yüzde 7 büyümüşü. İkinci çeyrek büyümesinin ise, geçen yılın düşük bazının da etkisiyle, yüzde 18 artması bekleniyor. Erdoğan'ın enflasyondaki yaklaşımı, hayatın gerçekleri ile pek uyumuyor. Enflasyonun önümüzdeki aylarda daha da tırmanma ihtimali güçlü. Temmuz ayında döviz fiyatlarındaki görece inişe rağmen, üretici (sanayici) fiyatlarında(ÜFE) yüzde 2,5'e yakın aylık artış yaşanması, maliyet enflasyonu baskısının emtia fiyatlarından, özellikle enerji fiyatlarından gelmeye devam ettiğini gösteriyor. Baz etkisiyle önümüzdeki aylarda ÜFE'deki yıllık artış devam etmese bile, 2022'nin ilk çeyreğine kadar yıllığın yüzde 35-40 seviyelerinin altına inmeyeceği yaygın bir kanı.

Temmuz itibarıyla, geniş anlamda sanayici fiyatlarında yıllık artış yüzde 45'e yaklaşırken imalat sanayisinde yüzde 48'i buldu. Tüketici fiyatlarında yıllık artış yüzde 19'a yaklaşırken ücretli kesim açısından en önemli dallarda gıda ve ulaşımda yıllık artış yüzde 25'i buldu. Gıda enflasyonu özellikle alarm verici. Kuraklık ve ardından gelen orman yangınlarının, sellerin ekonomik maliyeti, tarımsal ürün fiyatlarında tırmanış biçiminde yaşanacak. Bu bile tek başına, gelecek ayların gıda ve genelde tüketici enflasyonu için önemli bir uyarı.

Erdoğan'ın, yükselen enflasyona ve onu körükleyen döviz fiyatı artışlarına rağmen, ekonomik büyüme yönündeki ısrarcı eğilimi, bir erken seçim avantajı yakalama planı olarak değerlendirilirken, bunun yakın zamanda örnekleri görülen yeni bir çalkantıya, türbülansa davetiye olduğu da yaygın bir analiz. Büyümenin devamı için faiz indirimini Merkez Bankası'na dayatmak ve kör bir "Faiz indirimi enflasyonu düşürür" imanında ısrar, ateşle oynamaktan farklı bulunmuyor. Erdoğan'ın, sıkıştığı çember içinde başka oyun planına razı gelmeyecek faiz indirimi ve hormonlu bir büyümeye kilitlenmesi tüm sektörlerde endişe ile izleniyor.

Bu riskli oyun, son yıllarda birkaç kez oynandı ve ihmal edilmeyecek büyüklükte kayıplara yol açtı. AKP, bu oyunla kendi seçmeninden de kayıplara uğramışken, aynı oyunda ısrarı, başka bir oyun planı olmamasına bağlıyor. Bu durumda ekonomideki aktörlere ihtiyatlı davranmaları ve "iki düşünüp bir karar vermeleri" tavsiye ediliyor.

* İktisatçı-Yazar, Makina Mühendisleri Odası Danışmanı

Yüzde 19'a dayanan enflasyonun artık düşüşe geçeceğini iddia eden ve faiz indirimlerine gidileceğini belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan, piyasaları dalgalandırırken, tırmanan enflasyona aldırmandan hormonlu bir büyüme sevdası, siyasi gözlemcilerle göre, buradan yakalayacağı rüzgar ile erken seçime gitme planı peşinde. Ne var ki, Türkiye'yi yeni bir riskli sürece doğru da sürükleyen bu senaryo, dövizde yukarı yönlü harekete neden olabilir ve yeni bir dolarlaşma sürecine, yeni kırımlara yol açabilir.

Uluslararası derecelendirme kuruluşu Fitch, yıllık tüketici enflasyonu(TÜFE)'nun yüzde 19'a yaklaşarak TCMB'nin yüzde 19'luk politika faizini yakalaması üzerine. reel getirinin negatif bölgeye geçmesinin Türkiye'de halen yüksek olan dolarizasyonu daha da artıracaklarını savundu.

ABD'li yatırım bankası Morgan Stanley de Erdoğan'ın faizlerin indirilmesi niyetine dikkat çekerken bunun Ağustos ayı Para Kurulu toplantısında gerçekleşmesine pek ihtimal vermediğini belirtti ve gerçekten de öyle oldu, faizler sabit tutuldu. Gerçekte, enflasyon karşısında artırılması gereken faizler, artırılmadı.

Eylül başında açıklanacak olan Ağustos enflasyonu ise, Erdoğan'ın iddiasının aksine yine önemli bir artış gösterebilir. Dünya emtia fiyatlarının yüksek seyri üretici fiyatlarını tırmandırırken gıda enflasyonunda gerileme beklenmiyor. Tarımda kuraklık ve yangınlardan, sellerden dolayı gıda arzı eksikliğinin gıda enflasyonunu körüklemesi, yıllık yüzde 45 artış gösteren sanayici fiyatlarının Ağustos'ta da tüketici fiyatlarını yükseltmesi bekleniyor. Bu ürkütücü eğilime rağmen, Erdoğan'ın faiz indirimi niyeti, enflasyonu yeterince önemsemediği ve talimatla faiz indirteceği endişesine yol açıyor. Enflasyonla mücadelenin gerektirdiği durgunluktan, kemer sıktırmaktan hoşlanmayan AKP rejimi, enflasyon içinde büyüme kumarına

kendisini mecbur hissediyor ve ateşle oyundan kaçamıyor.

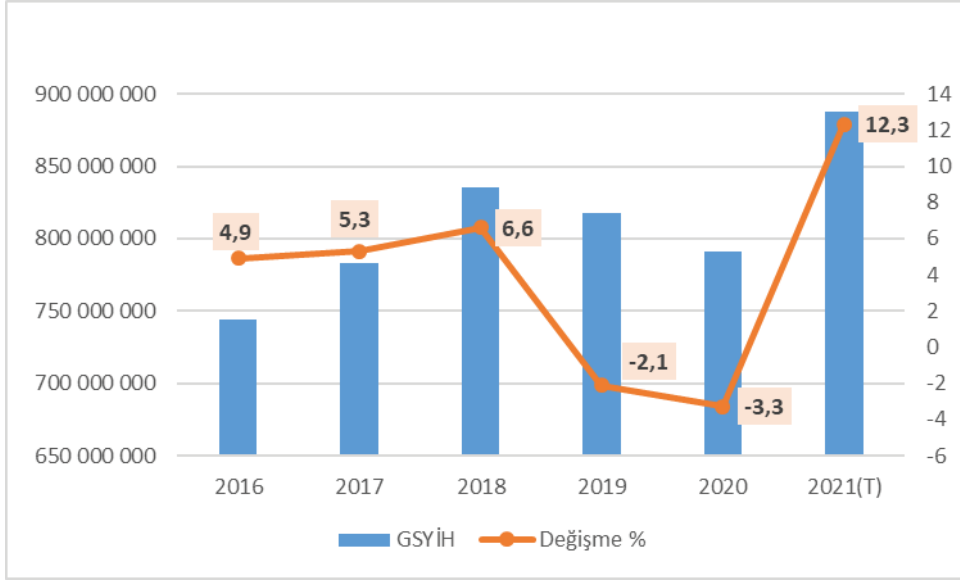
AKP rejimi açısından "doğru ekonomi politika", seçmen desteğini azaltmayan politikadır. İktidara geldiği 2002 Kasım ayından 2013'e kadar, iç ve dış rüzgarlar ile yelkenini şişiren AKP rejimi, düşük enflasyon-yüksek büyüme ikilisinin seçmenle yarattığı memnuniyetin de etkisiyle, iktidarını sürdürebildi. Bu, özellikle dış kaynak girişinin sürekliliği ile mümkün oldu.

Ancak 2013 sonrası şemsiyenin ters dönmesi, dış kaynak girişinin azalması ile, enflasyonu görece yüksek, büyümesi görece düşük bir dönemde iktidarda kalmak zorlaştı. Bugün de AKP rejimi, tırmanan bir enflasyon karşısındaki hoşnutsuzluğu, büyümeye, ağır bedellerine rağmen, öncelik vererek telafi etme tercihinde. Enflasyonla mücadelenin hiç sözünü etmezken, pandemi sonrası canlanan ekonomiyi, büyümeyi vurgulayan bir söylem geçerli.

Büyüme hırsı

AKP rejimi, yılın ilk yarısında, baz etkisiyle de yüzde 12'yi bulduğu tahmin edilen milli gelir artışının yılın ikinci yarısında da olabildiği kadar sürmesi, bunun için, enflasyonun seyrine pek aldırmandan faizlerin indirilmesini de içeren bir politikayı savunuyor. Ama evdeki hesaplar bu ateşle oyunun karşısına pek uyacağa benzemiyor.

Türkiye Gayri Safi Yurt İçi Hasılası (GSYH) 2021'in ilk çeyreğinde yüzde 7 büyümüştü. İkinci çeyrek büyümesinin ise yüzde 18 gibi gösterişli bir boyutta olması tahmin ediliyor. Bahçeşehir Üniversitesi araştırma kuruluşu Betam şöyle diyor: "*Kesinleşen Nisan ve Mayıs ayı ile kısmen açıklanan Haziran ayı GSYH öncü göstergeleri ile yaptığımız hesaplamalara göre 2021 yılının ikinci çeyreğinde bir önceki yılın aynı çeyreğine kıyasla GSYH'nin yüzde 18,0 oranında büyümesini bekliyoruz. Mevsim ve*

Grafik 1. İlk Yarılarında GSYİH ve Değişim, %, 2016-2021 (T)

Kaynak: TÜİK veri tabanı

Tablo 1. İlk Yarılarında GSYİH (Zinc. Hacim Endeksi) ve Değişim, Yüzde

	GSYİH	Değ. Yüzde
2016	744 070 269	4,9
2017	783 481 093	5,3
2018	835 285 499	6,6
2019	817 562 200	-2,1
2020	790 703 493	-3,3
2021 (T)	888 159 027	12,3

Kaynak: TÜİK veri tabanı

takvim etkilerinden arındırılmış verilerle yaptığımız hesaplamalarla ise 2021 yılının ikinci çeyreğinde bir önceki çeyreğe kıyasla GSYİH'nin yüzde 0,7 küçüleceğini öngörüyoruz. 2020 yılının ikinci çeyreğinde GSYİH'nin yıllık yüzde 10,3 daralması nedeniyle 2021 yılının ikinci çeyreği için yıldan yıla büyümede güçlü bir baz etkisi görmekteyiz. Yıllık yüzde 18,0 gibi büyük bir büyüme oranı bu baz etkisinden kaynaklanmaktadır. Öte yandan, mevsim

ve takvim etkisinden arındırılmış veriye göre çeyreklik büyüme rakamı bize ekonominin durumuyla ilgili daha doğru bir tablo sunmaktadır. Öncü göstergelerin neredeyse tamamında yıllık yüksek büyümelere karşılık çeyreklik küçülmeler olacağını tahmin ediyoruz".

TÜİK ikinci çeyrek verilerini 1 Eylül'de açıklayacak. Tahminler tutarsa, 2020'nin, yani pandemi yılının yüzde 3,3'lük ilk yarı küçülmesinin ardından 2021'in ilk 6 ayında yüzde 12 büyüme gerçekleşmiş olacak. Bu flaş büyüme oranında, geçen yılın küçülme performansının "Baz etkisi" önemli ama, yanı sıra, ekonomide pandemi sonrası "Normalleşme"nin getirdiği canlı talebin de etkisi var. En azından nüfusun bir kesimi açısından geçerli, "Enflasyon ateşinde mangal partisi" olarak nitelenebilecek bu canlılıkta, enflasyona karşı mala sığınmanın, harcamaları öne çekmenin de rolü var.

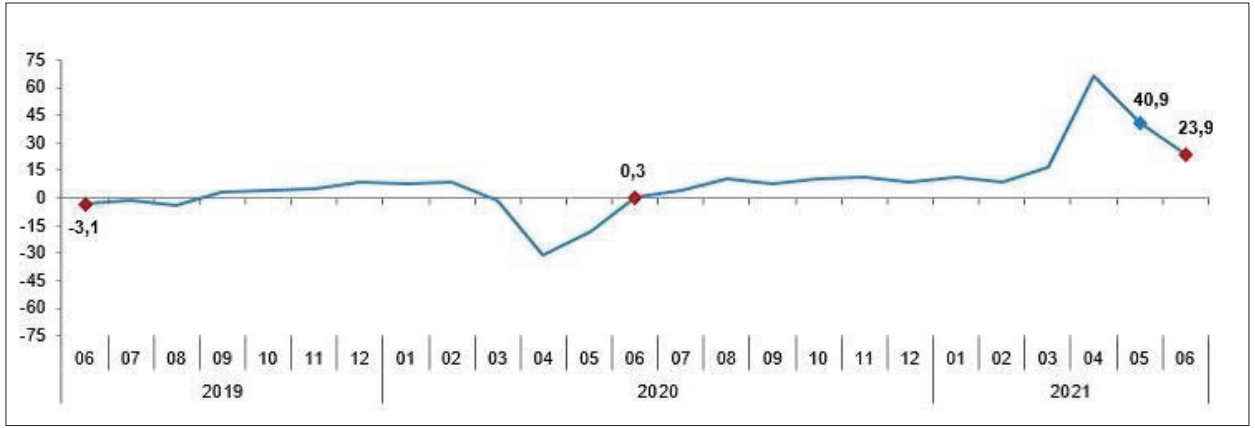
Bu durum sanayi üretiminde bir derlenip toparlanma görüntüsünü de ortaya çıkarıyor.

Sanayide üretim artışı

Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın büyümesinde ana aktör sanayi ve sanayide büyüme, özellikle iç talepten rüzgar buluyor. Sanayinin alt sektörleri (2015=100 referans yılı) incelendiğinde, 2021 yılı Haziran ayında geniş anlamda sanayi üretim en-

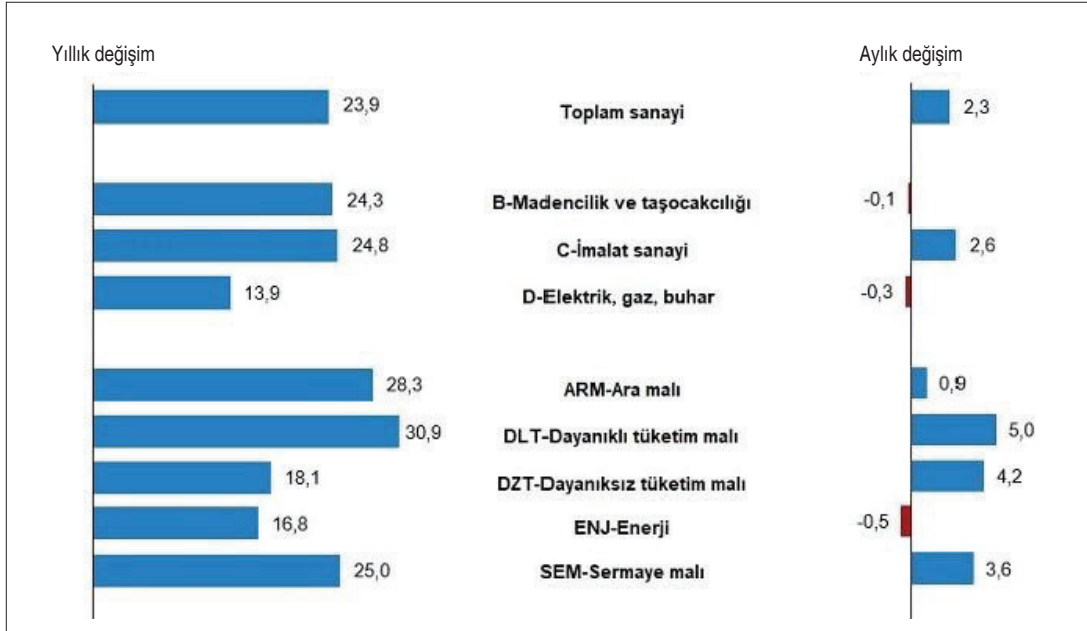
dekinde artış yüzde 24'ü buldu.

Sanayinin omurgası imalat sanayi sektörü endeksi yüzde 24,8, madencilik ve taşocakçılığı sektörü endeksi bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 24,3 ve elektrik, gaz üretimi ve dağıtım sektörü endeksi yüzde 13,9 arttı.

Grafik 2. Sanayi Üretim Endeksi Yıllık Değişim Oranları (Yüzde), Haziran 2021

Kaynak: TÜİK veri tabanı

Grafik 3. Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları (Yüzde), Haziran 2021

Kaynak: TÜİK veri tabanı

Takvim etkisinden arındırılmış sanayi üretimi 2021 yılı ikinci çeyreğinde bir önceki yılın aynı çeyreğine göre yüzde 41,1 arttı. Bir önceki çeyreğe göre mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış sanayi üretimi ise yüzde 1,6 arttı.

İmalat sanayiinin içinde en önemli artışın otomobil, beyaz eşya, vb.'leri içeren dayanıklı tüketim mallarında yıllık yüzde 31 ile yaşandığı görülüyor. Dayanaksız tüketim mallarındaki artış ise yüzde 18 dolayında. Ara malı ve sermaye mallarındaki yıllık artışların da yüzde 29'a yaklaştığı dikkat çekiyor.

Büyüme ısrarı, enflasyona rağmen

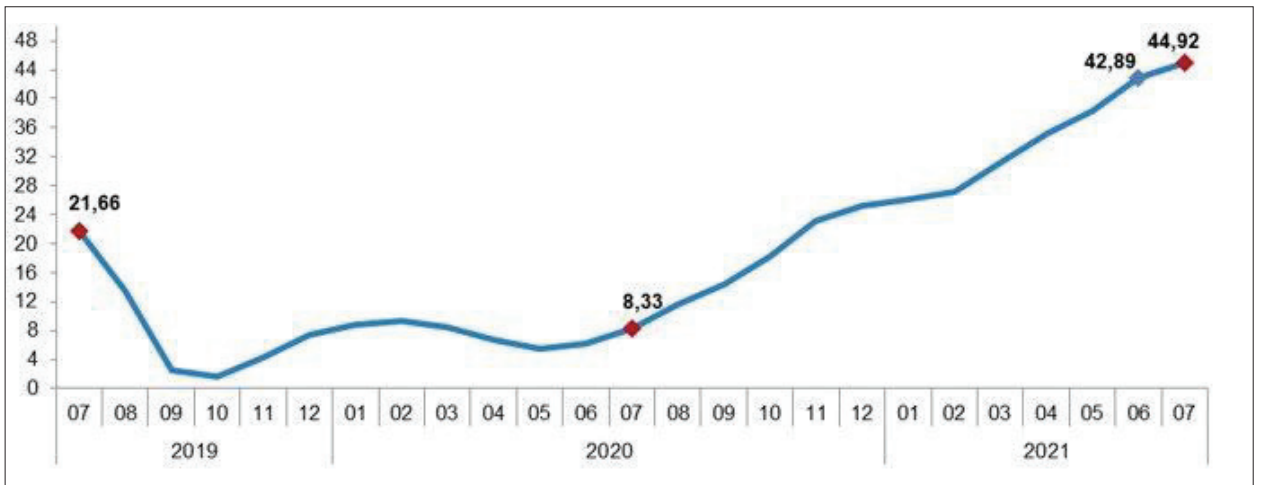
AKP rejimi, ya da Saray, bu ilk yarı büyüme rüzgarının ikinci yarıya da olabildiğince taşınmasına öncelik veriyor ve Erdoğan bunu şöyle ifade etti: *"Ekonomideki öncü göstergelere baktığımızda büyüme eğiliminin sürdüğünü görüyoruz. Yüzde 7'nin üzerinde bir büyümeyi yakalayacağız. Şu an bu kendini gösteriyor. Beklenenin üzerinde büyüme öngörüyoruz"*.

Beraberinde başta enflasyon ve döviz tırmanışı gibi yan etkiler yaratsa da, büyüme, şu sıralar Erdoğan'ın sandığı ana halka. Büyüme önceliği,

yüksek işsizliği biraz olsun yumuşatıyor. Bu da önemli. TÜİK'in son gelen Haziran ayı işgücü verilerine inanmak gerekirse, Haziran'da dar tanımlı işsizlik yüzde 10,6'ya, geniş tanımlı işsizlik de yüzde 22'ye düştü. 2021'in başında bu oranlar sırasıyla yüzde 13,4 ve yüzde 30 dolayındaydı.

Madalyonun parlak yüzündeki büyümeyi önemseyen AKP yönetimi, karanlık yüzdeki yüksek enflasyon ateşi ve yaratacağı dolarlaşma riski konusunda karanlıkta ıslık çalar gibi. Şöyle diyordu Erdoğan Ağustos başındaki konuşmasında; *"Enflasyona gelince, ben özellikle şu anda Ağustos ayını geride bıraktığımızda, enflasyonda düşüşü göreceğiz. Bundan böyle enflasyonunun daha yukarı çıkması mümkün değil. Faiz oranlarında da düşüşe geçiyoruz. Yüksek faiz yok. Yüksek faiz bize yüksek enflasyonu getirecektir. Düşük faiz düşük enflasyonu getirecektir. Ağustos ayı kırılma noktasıdır. Ağustos'ta düşük enflasyona geçeceğiz."*

Erdoğan'ın enflasyondaki "Canım öyle istiyor (Wishfull thinking)" yaklaşımı, hayatın gerçekleri ile pek uyumuyor. Enflasyonun önümüzdeki aylarda daha da tırmanma ihtimali güçlü. Temmuz ayında döviz fiyatlarındaki görece inişe rağmen,

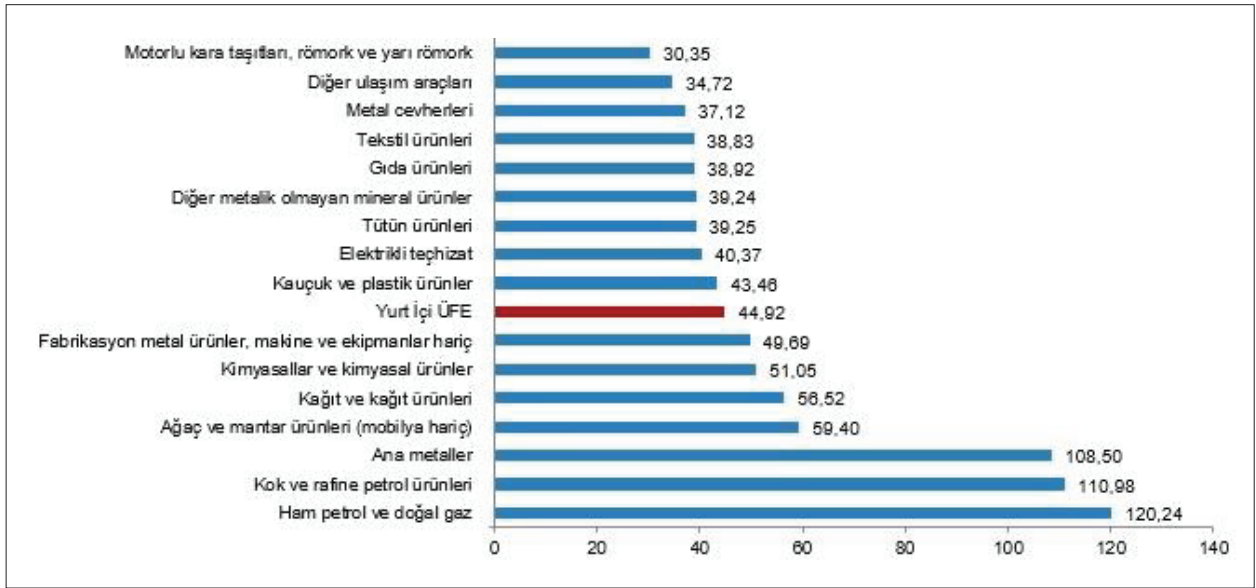
Grafik 4. Yİ-ÜFE Yıllık Değişim Oranı (Yüzde), Temmuz 2021

Kaynak: TÜİK veri tabanı

üretici (sanayici) fiyatlarında(ÜFE) yüzde 2,5'e yakın aylık artış yaşanması, maliyet enflasyonu baskısının emtia fiyatlarından, özellikle enerji fiyatlarından gelmeye devam ettiğini gösteriyor. Baz etkisiyle önümüzdeki aylarda ÜFE'deki yıllık artış devam etmese bile, 2022'nin ilk çeyreğine kadar

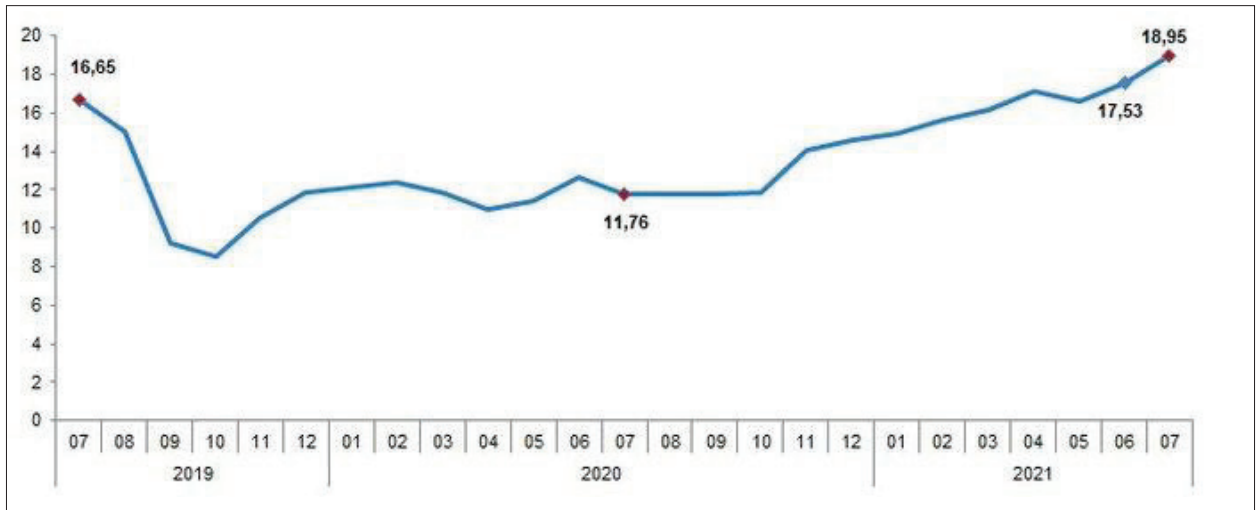
yıllığının yüzde 35-40 seviyelerinin altına inmeyeceği yaygın bir kanı.

Temmuz itibariyle, geniş anlamda sanayici fiyatlarında yıllık artış yüzde 45'e yaklaşırken imalat sanayisinde daha yüksek oldu. Sanayinin dört sektörünün yıllık değişimleri; madencilik ve taş

Grafik 5. Yıllığı Yüzde 30'u Geçen Sektörlerde Sanayici Fiyatları

Kaynak: TÜİK veri tabanı

Grafik 6. TÜFE Yıllık Değişim Oranları (%), Temmuz 2021

Kaynak: TÜİK veri tabanı

ocakçılığında yüzde 34,4, imalatta yüzde 47,9, elektrik, gaz üretimi ve dağıtımında yüzde 15,1, su temininde yüzde 28,3 artış olarak gerçekleşti.

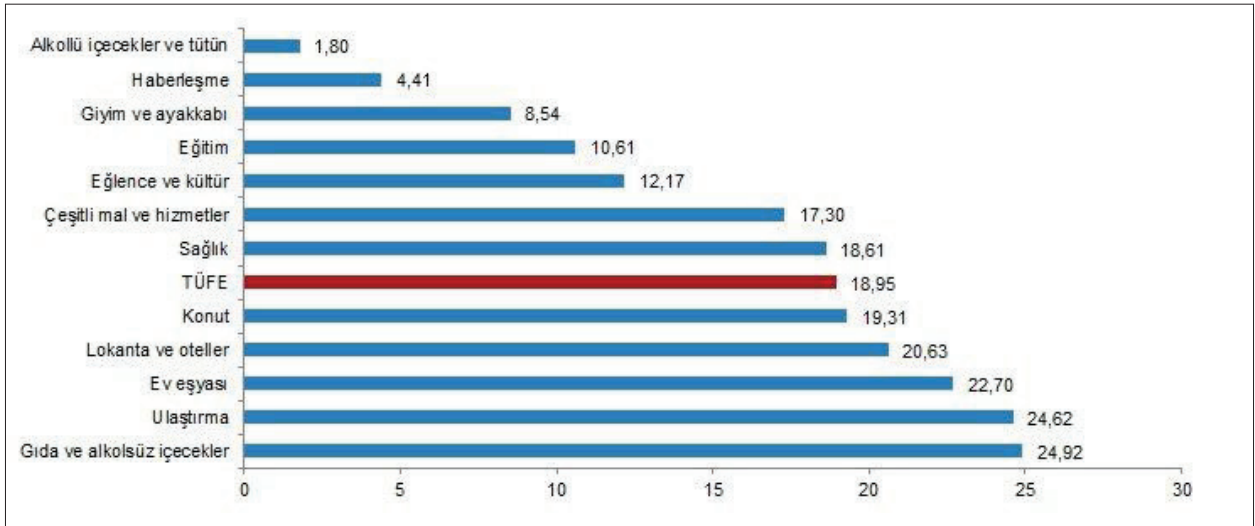
Yıllık Yİ-ÜFE'ye göre 22 alt sektör daha düşük, 7 alt sektör daha yüksek değişim gösterdi. Yıllık en düşük artış; yüzde 11,5 ile giyim eşyası, yüzde 13,9 ile deri ve ilgili ürünler, yüzde 15,1 ile elektrik, gaz üretimi ve dağıtımını olarak gerçekleşti. Buna karşılık ham petrol ve doğalgaz yüzde 120,2, kok ve rafine petrol ürünleri yüzde 111, ana metaller yüzde 108,5 ile fiyatların en fazla arttığı alt sektörler oldu.

Tüketici fiyatlarındaki yıllık artış, sanayici fiyatlarının temposundan daha düşük ve aradaki makas yüzde 45'e yüzde 19 olarak 26 puana çıkmış durumda. Sanayici fiyatlarının basıncına tüketici fiyatlarının daha fazla karşı koyma şansı zayıf. Önümüzdeki aylarda makas açılmak yerine tüketici fiyatlarındaki artış ile daralabilir.

TÜFE ayağında gıda enflasyonu dirençli. Dünya Tarım Örgütü FAO'ya göre gıda enflasyonu iki ay-

dır geriliyor. Temmuz ayı gerilemesi yüzde 1.2, iki aylık düşüş de yüzde 3.7'ye vardı. Ancak, bu gerilemeye rağmen, dünya gıda fiyatlarındaki son bir yıllık artış yüzde 31 düzeyinde. FAO Endeksi'ne göre gıda fiyatları tepe noktasını Mayıs'ta gördü. Ana endeks yüzde 3.7 gerilerken süt ürünleri onu aynı oranla destekledi. Tahıldaki yüzde 5.4'lük iki aylık düşüş daha çok mısır fiyatlarındaki gerilemeden kaynaklandı. Düşüşe yardımcı olan bir başka madde, fiyatı çok hızlı artan bitkisel yağlardı. Son bir yıllık artışı yüzde 125'e varan bitkisel yağlar son iki ayda yüzde 11 geriledi. Temmuz itibarıyla son bir yıllık artışı da yüzde 60.8'e indi.

Dünya et ve şeker fiyatları ise artmaya devam ediyor. Aşılama sonucu normalleşen hayatla birlikte et ve şeker tüketimi artıyor. Et fiyatlarındaki yıllık artış yüzde 20'ye yaklaşırken, şeker fiyatlarında artış yüzde 44.2'ye çıkmış durumda. Bu fiyatlar dolar bazında. Genelde bir gerileme var. Ancak bunun Türkiye'ye gerileme olarak yansiyabilmesi için, öncelikle Türk Lirası'nın değerinin düşmesi ya da doların TL karşısında artmaması ge-

Grafik 7. TÜFE Ana Harcama Gruplarına Göre Yıllık Değişim Oranları (%), Temmuz 2021

Kaynak: TÜİK veri tabanı

rekirdi, fakat öyle olmuyor. Gıda ithalatı bile daha yüksek faturalarla yapılabiliyor.

Gıdada Temmuz'da aylık yüzde 2,8 enflasyon yaşandı, yıllık ise yüzde 25'e yaklaştı. Kuraklık ve ardından gelen orman yangınlarının, sellerin ekonomik maliyeti, tarımsal ürün fiyatlarında tırmanmış biçiminde yaşanacak. Bu bile tek başına, gelecek ayların gıda ve genelde tüketici enflasyonu için önemli bir uyarı.

ÜFE-TÜFE makasındaki fark 25 puana kadar çıkmış durumda. Bu fark, enflasyon algısını tüketici açısından yükseltici bir etki de yaratıyor. Tüketici, resmi yüzde 20'ye yakın bir enflasyondan ziyade, ikisinin ortalaması olan yüzde 30 dolayında bir enflasyonu yaşadığına inanıyor. Bütün beklentiler, bu ortalama beklentiye göre şekillendiriliyor. Mevduat faizleri bu enflasyon karşısında anlamsız kalınca ya tüketim tercihi öne çıkıyor ya da daha güvenli bulunan dövizle yöneliş hızlanıyor.

Sonuç

Erdoğan'ın, yükselen enflasyona ve onu körükleyen döviz fiyatı artışlarına rağmen, ekonomik büyüme yönündeki ısrarcı eğilimi, bir erken seçim avantajı yakalama planı olarak değerlendirilirken, bunun yakın zamanda örnekleri görülen yeni bir çalkantıya, türbülansa davetiye olduğu da yaygın bir analiz. Büyümenin devamı için faiz indirimini Merkez Bankası'na dayatmak ve kör bir "Faiz indirimi enflasyonu düşürür" imanında ısrar, ateşle oynamaktan farklı bulunmuyor. Erdoğan'ın, sıkıştığı çember içinde başka oyun planına razı gelmeyerek faiz indirimi ve hormonlu bir büyümeye kilitlenmesi tüm sektörlerde endişe ile izleniyor.

Bu riskli oyun, son yıllarda birkaç kez oynandı ve ihmal edilmeyecek büyüklükte kayıplara yol açtı. AKP, bu oyunla kendi seçmeninden de kayıplara uğramışken, aynı oyunda ısrarı, başka bir oyun planı olmamasına bağlıyor. Bu durumda ekonomideki aktörlere ihtiyatlı davranmaları ve "iki düşünüp bir karar vermeleri" tavsiye ediliyor.

İSO, "Toparlanma sürüyor"

İstanbul Sanayi Odası (İSO), Türkiye İmalat Satın Alma Yöneticileri Endeksi (PMI), Temmuz'da 56,9'a yükselerek Şubat 2011'den beri en yüksek seviye olarak kaydedildi. Sanayiciler, pandemi sonrası toparlanma yaşandığını, bunun sektörel farklılıklar içerse de memnuniyet verici olduğunu ifade ediyorlar.

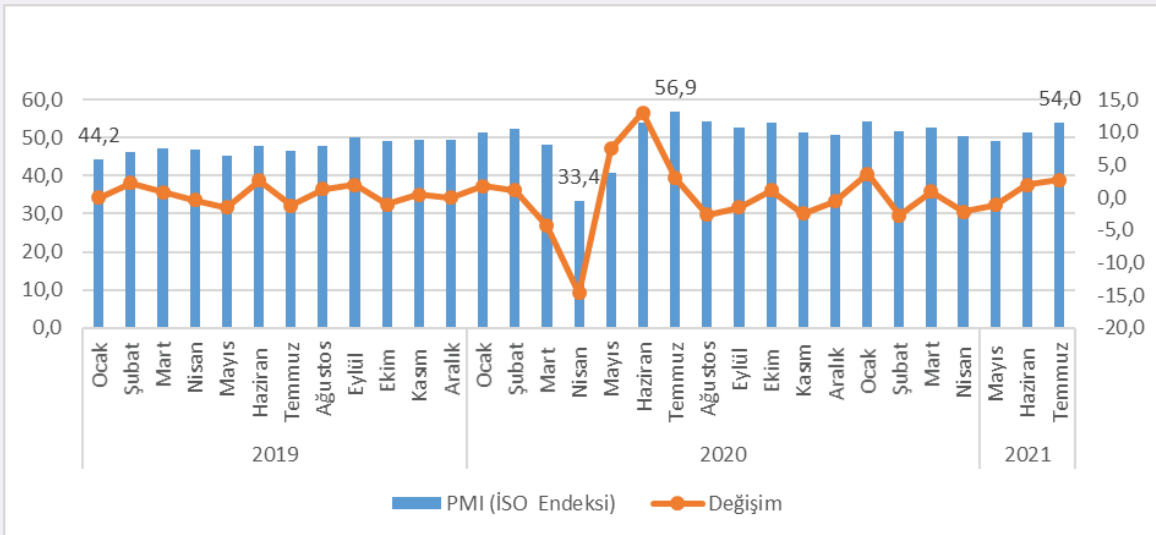
Eşik değer olan 50,0'nin üzerinde ölçülen tüm rakamların sektörde iyileşmeye işaret ettiği anket sonuçlarına göre, Haziran'da 53,9 değerini alan manşet PMI, Temmuz'da 54 olarak gerçekleşirken, Şubat 2011'den beri en yüksek seviye olarak kaydedildi.

PMI, Mart, Nisan ve Mayıs aylarındaki gerilemelerin ardından güçlenen bir toparlanmaya işaret etti.

Koşulların normalleşmeye devam etmesi ve müşterilerin faaliyetlerine yeniden başlaması, Türk imalatçıların yeni siparişlerinde üst üste iki ay artış gerçekleşmesini sağladı. Ayrıca, genişlemenin ivme kazandığı da gözlemlendi ve anketin başladığı Haziran 2005'ten beri en hızlı büyüme oranlarından biri kaydedildi.

Bu dönemde yeni ihracat siparişleri de toplam yeni siparişlere göre daha ılımlı olmakla birlikte artış gösterirken, bir önceki ay olduğu gibi Temmuz'da da üretim büyüme kaydetti. Artış, Şubat 2011'den beri en yüksek oranda gerçekleşti ve firmaların, yaklaşık yüzde 31'i üretiminin arttığını bildirdi.

Birikmiş işlerin Ağustos 2017'den beri ilk kez artması, yeni siparişlerdeki güçlenmenin kapasite üzerinde baskı oluşturmaya başladığına işaret etti.

Grafik 8. İSO PMI, 2019-2021 Değişim

Firmalar, siparişlerini karşılamak için stoklarını kullandı ve bu durum, nihai ürün stoklarında son 4 ayın en belirgin düşüşüne yol açtı. Üretim gereksinimlerindeki artış sonucu istihdam ve satın alma faaliyetleri de hızlandı. Her iki göstergede de önceki aya kıyasla daha yüksek oranlı genişleme kaydedildi.

Yeni tip koronavirüs salgını, taşımacılıkta süregelen kısıtlamalar nedeniyle Temmuz ayında da tedarik zincirlerini olumsuz etkilemeye devam ederken, girdi talebindeki yükseliş teslimat sürelerindeki artışın belirgin şekilde sürmesinde etkili oldu.

Girdi fiyatları güçlü şekilde artmaya devam etti ancak bu artış, önceki aya göre daha düşük oranda gerçekleşti. Buna karşılık talepteki iyileşme, girdi maliyetlerindeki artışın müşterilere yansıtılmasına imkan sağladı. Böylece nihai ürün fiyatları enflasyonu, Mart'tan beri en yüksek düzeyde gerçekleşti.

İSO Türkiye Sektörel PMI Temmuz ayı verilerine göre de Türk imalat sektöründeki canlanma devam ederken, birçok alt sektörün faaliyet koşullarında önceki aya kıyasla güçlü iyileşme yaşandı. Bununla birlikte bazı sektörlerin koronavirüs salgını kaynaklı zorlanmayı sürdürmesi nedeniyle eğilimlerde belirgin ayrışma gözlemlendi.

Takip edilen 10 sektörden 8'i Temmuz'da üretim artışı kaydetti. Böylece üretimde artış kaydeden sektör sayısı Kovid-19 sonrası toparlanma başladığından beri en yüksek düzeye ulaştı.

En güçlü genişleme kimyasal, plastik ve kauçuk ürünleri sektöründe gerçekleşirken, metalik olmayan mineral ürünler, ana metaller, makine ve metal ürünler, ağaç ve kağıt ürünleri gibi sektörlerde de üretim belirgin bir şekilde artış gösterdi. Bununla birlikte bazı sektörler zorlanmaya devam etti.

Üretimde güçlü büyüme kaydedilen sektörlerde genellikle yeni siparişlerin tekrar artışa geçmesi etkili oldu. 10 sektörün 7'sinde yeni siparişler, çoğunda güçlü olmak üzere artış kaydetti.

Öte yandan, Kovid-19 salgını yurtdışından gelen yeni siparişleri etkilemeye devam etti ve sektörlerin sadece yarısının yeni ihracat siparişleri arttı. Takip edilen 10 sektörün 9'unda istihdam artışı kaydedildi. Bu eğilimin tek istisnası, ağaç ve kağıt ürünleri sektörü oldu.

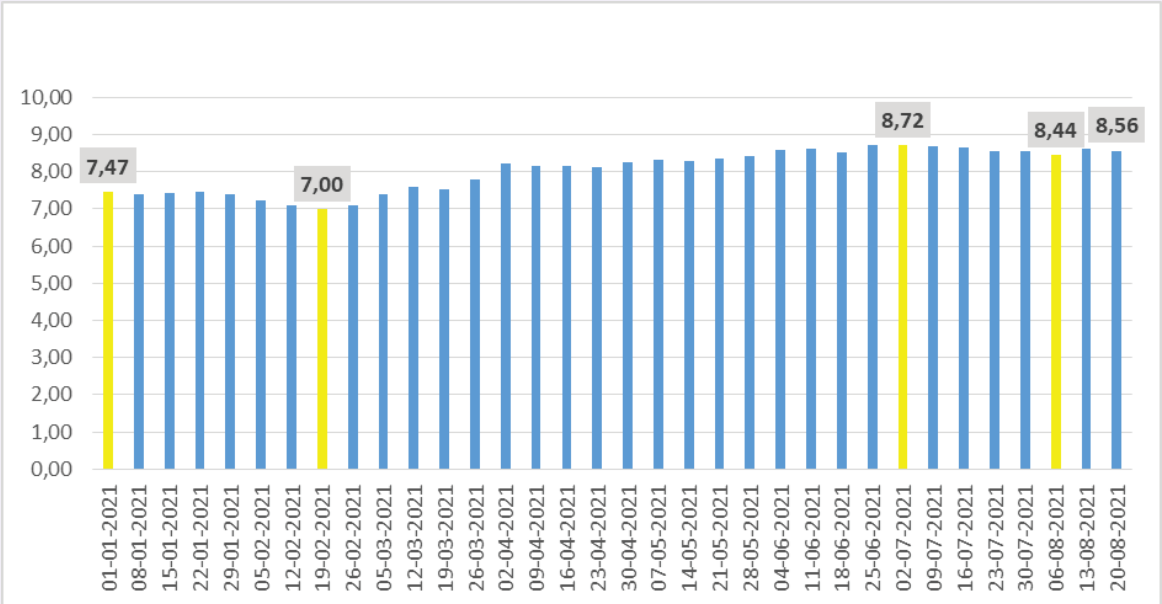
En güçlü istihdam artışı, elektrikli ve elektronik ekipman ürünleri sektöründe gerçekleşti. 10 sektörün 6'sında girdi fiyatlarındaki artış, Haziran'a kıyasla daha düşük oranda kaydedildi.

Açıklamada görüşlerine yer verilen IHS Markit Ekonomi Direktörü Andrew Harker, yılın ikinci yarısının başlangıcına ilişkin PMI verilerinin, Kovid-19 kaynaklı daralmanın ardından toparlanmanın güçlendiği yönünde iyimserlik sağladığını belirterek, şunları kaydetti:

"Genel anlamda pozitif olan tabloya rağmen sektörlerin tamamı büyüme bölgesine geçemedi. Bazı sektörler geride kalırken, diğerlerinin ilerleme kaydettiğini gösteren bu eğilimler, 'iki hızlı' toparlanma riskini artırması açısından kaygı uyandırıyor. Yine de bütüne bakıldığında olumlu bir tablo söz konusu. Birçok sektördeki gelişme temposu, Kovid-19 krizinin ekonomiyi ilk etkilediği zamanlarda korkulandan daha hızlı bir toparlanmaya işaret ediyor."

Dolar/TL'de dalgalanmaların nedenleri

2021'in ilk haftasına 7,47 TL ortalama ile başlayan dolar/TL, Merkez Bankası Başkanı Naci Ağbal'ın görevden alınmasıyla sert bir yükselişe geçtikten sonra dalgalanmalarla Ağustos ortasına geldi. Yılın ilk haftasından Ağbal'ın Mart başındaki azline kadar dolar fiyatı yüzde 6.3 gerilemişti. Ancak, 7 TL'ye inen fiyat, Merkez Bankası değişikliği ile yeni bir yükseliş ralisine girdi ve 2 Temmuz haftasına kadar yüzde 25'e yakın artışla 8.72 TL'yi gördü. 2 Temmuz'dan itibaren daha da yükselmeyen dolar fiyatı kısmi gerilemeler gösterdi ve Ağustos'un ilk haftasında 8.44 TL'yi gördükten sonra yeniden kısmi artışlar gösterdi Ağustos'un ikinci haftasında 8.56 TL'lik bir basamakta yer aldı. Son dolar fiyatı, yılın ilk haftası fiyatı ile kıyaslandığında yüzde 15'e yakın bir artışa karşılık geliyor. Ağustos'tan Ağustos'a yıllık bakıldığında ise artış yüzde 17'ye yakın.

Grafik 9. Dolar/TL'de 2021 Dalgalanmalar. Haftalık Ortalama Değişimler

Bu dalgalanmaların birçok nedeni var. Doların 8.40'lara kadar indikten sonra yeniden 8.60'lara çıkmasında Erdoğan'ın yüzde 19'u bulmuş tüketici enflasyonuna rağmen faizleri indirme niyetini ifade etmesi etkili oldu. Ancak, dolar/TL'ye dış etkenler, doların dünya fiyatının seyri, içerideki ekonomik göstergeler, siyasi ve ekonomik birçok değişken etki ediyor.

Birincisi, Mart ayında Naci Ağbal'ın azliyle yabancı yatırımcılar Türkiye'den kaçtığı için piyasada TL satacak kimse kalmadı.

İkinci neden, Türkiye'nin yatırımcılara reel faiz elde etme olanağı sunması. Yabancı medya kuruluşlarında da yer aldığı gibi, Türkiye'nin 10 yıllık devlet tahvillerinin getirisi yüzde 17, bu seviyeden dolarını bozdurup TL varlıklara yatırım yapan bir yatırımcının (TL'de sert değer kaybı yaşanmaması şartıyla) iyi getiri elde edebileceği dikkat çekiyor. Dünyanın birçok ülkesi ekonomilerini

desteklemek için faizleri indirince bu faizi veren pek kalmadı. Risk iştahı yüksek yatırımcılar çok kısa vadeli ve küçük tutarlarla da olsa geçtiğimiz aylarda TL varlıklara yatırım yaptı.

Doların iniş-çıkışlarında Türkiye'nin cari fazla veriyor görünmesi de etkili oldu. Cari açık ne zaman patlasa dolar da yükselir. Haziran ayı cari açığı beklenenin altında geldi. Haziran ayında cari açık 1,13 milyar dolar olarak kaydedildi. Böylelikle 8 ayın en düşük cari açık rakamı gerçekleşti. Bloomberg anketine katılan ekonomistlerin beklentisi cari açığın 1,15 milyar dolar olacağı yönündeydi.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası verilerine göre 12 aylık cari açık ise 29,7 milyar dolar oldu.

TCMB'nin değerlendirmesine göre bu gelişmede, bir önceki yılın Haziran ayında 346 milyon dolar açık veren hizmetler dengesi kaleminin bu yılın aynı ayında 1,5 milyar dolar net fazla vermesi ve ödemeler dengesi tanımlı dış ticaret açığının 462 milyon dolar azalarak 1,6 milyar dolar olarak gerçekleşmesi etkili oldu.

Altın ve enerji hariç cari işlemler hesabı, başka deyişle çekirdek denge bir önceki yılın Haziran ayında 40 milyon dolar fazla verirken Haziran 2021'de 2 milyar dolar fazla verdi.

Hizmetler dengesi altında seyahat kaleminden kaynaklanan net gelirler 1,03 milyar dolar oldu.

Doğrudan yatırımlardan kaynaklanan net girişler 796 milyon dolar olarak gerçekleşirken, alt kalemler itibarıyla incelendiğinde, yurtdışı yerleşiklerin hisse senedi piyasasında 28 milyon dolar ve devlet iç borçlanma senetleri piyasasında 237 milyon dolar net alış yaptığı görüldü.

Yurtdışındaki tahvil ihraçlarıyla ilgili olarak, bankalar, genel hükümet ve diğer sektörler sırasıyla 620 milyon dolar, 1,5 milyar dolar ve 790 milyon dolar net kullanım gerçekleştirdi.

Diğer yatırımlar altında, yurtiçi bankaların yurtdışı muhabirlerindeki efektif ve mevduat varlıkları 1,3 milyar dolar net azalış kaydetti.

Yurtdışı bankaların yurtiçindeki mevduatları, yabancı para cinsinden 214 milyon dolar artış ve Türk Lirası cinsinden 339 milyon dolar net azalış olmak üzere toplam 125 milyon dolar net azalış kaydetti.

Yurtdışından sağlanan kredilerle ilgili olarak; bankalar ve diğer sektörler sırasıyla 400 milyon dolar ve 393 milyon dolar net geri ödeme, genel hükümet ise 84 milyon dolar net kullanım gerçekleştirdi.

Resmi rezervlerde bu ay 8,8 milyar dolar net artış gözlemlendi. Net hata noksan kaleminde ise 3 milyar dolarlık giriş izlendi.

TCMB cari dengeyle ilgili yaptığı değerlendirmede olumlu dış talep koşulları ve uygulanmakta olan sıkı para politikasının cari işlemler dengesini pozitif etkilediğini belirtti. İhracattaki güçlü artış eğilimi ve aşılamadaki kuvvetli ivmenin turizm faaliyetlerini canlandırmasıyla yılın geri kalanında cari işlemler hesabının fazla vermesi beklentisini paylaşan TCMB, cari işlemler dengesinde görülen iyileşme eğiliminin fiyat istikrarı hedefi için önem arz ettiğini vurguladı.

Geçen yıl önce cari açık patlayıp 40 milyar dolara dayanmış, ardından dolar 7 TL'yi aşır 7.50, 8,

8,50 TL'ye gitmişti. Geçen yılki kara tablo bu yıl tersine döndü. Çünkü her şeyden önce turizm açıldı, bu kanaldan Türkiye'ye döviz girdi. İkincisi, aşlamaya paralel olarak Avrupa ülkeleri normaleşti. Bu da ihracatı artırdı. Altın ithalatının tarihsel ortalamasının altına inmesi de belirleyicilerden biri oldu. Bir de IMF'nin pandemiyle mücadelede destek için dağıtacağı 650 milyar dolarlık kaynaktan Türkiye'nin payına düşecek 6.4 milyar doların etkisi var.

IMF'nin paketi sıcak para akışını artırdı, çünkü IMF parası, bu ülkelerin rahat bir nefes almasını sağlayacak. IMF'den gelecek para sayesinde 128 milyar dolarlık satış sonrasında eksiye düşmüş olan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın rezervleri yüzde 15 artacak. "Türkiye iflasın eşliğinde" algısı bir nebze olsun hafifleyecek.

Bundan sonra ne olur? Kısa vadede bir miktar gevşeme olsa bile dolar/TL'deki sessizlik, bir fırtına öncesi sessizliği. Çünkü Türkiye seçim sathı mailine sokulmak isteniyor. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çok da geç olmayan bir tarihte, ekonomik büyümenin desteklenmesi, işsizliğin bir nebze olsun azaltılması için faizin düşürülmesi talimatı bekleniyor. Ve iktidar faiz indirimine gittiğinde para piyasaları kaşacak. Bu kaçınılmaz.

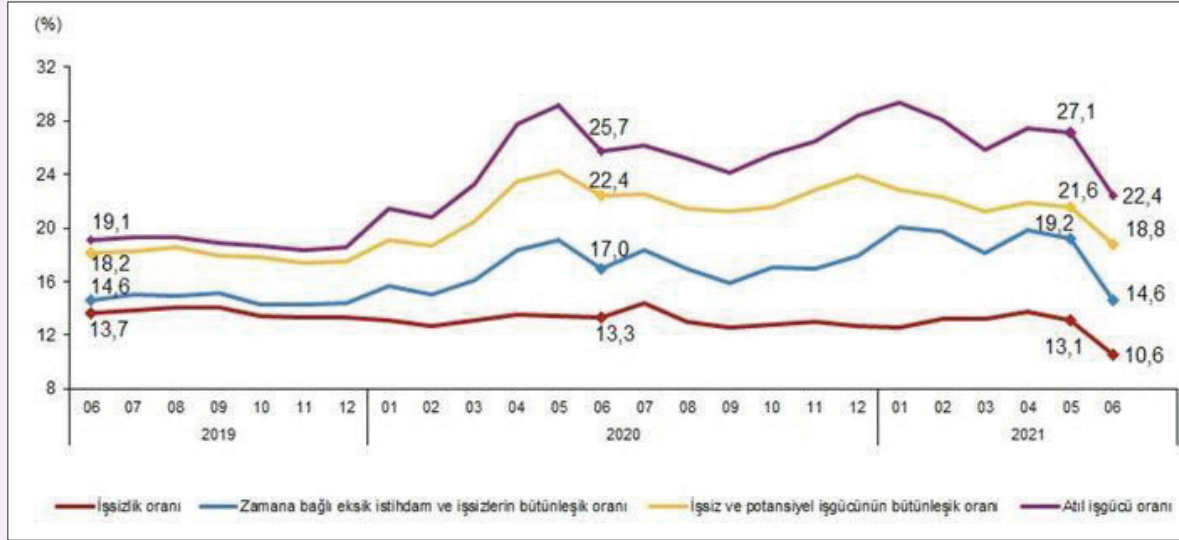
İkincisi, dünyada fırtına öncesi sessizliği var. Amerikan Merkez Bankası'nın (FED) pandemiye uygulamaya koyduğu gevşek para politikasından ne zaman vazgeçeceği, faizi ne zaman yükselteceği, piyasaya para pompalamayı ne zaman azaltacağı takip ediliyor. FED bunu yaptığı anda dünya piyasalarında deprem kaçınılmaz ve Türkiye'de daha şiddetli olabilir. Bunu bilenler, birikimlerini dövizde tutmaya devam ediyorlar. Nitekim yurtiçi yerleşiklerin döviz mevduat oranı yüzde 54'e yakın ve pek azalmıyor.

Grafik 10. Yurtiçi Yerleşiklerin Döviz Mevduat Oranı (%)

TÜİK'e göre işgücü azalıyor, işsizlik de...

TÜİK'in açıkladığı Haziran ayı işgücü-istihdam-işsizlik verileri, büyüme ile birlikte bu alandaki görünümün de görece iyileştiği yolunda. TÜİK'e göre, istihdam edilenlerin sayısı Haziran'da, bir ayda, 602 bin kişi artarken, işgücüne katılım 222 bin kişi eksildi. Bunun sonucunda işsiz sayısı 823 bin kişi azalarak 3 milyon 399 bin kişiye indi. İşsizlik oranı da yüzde 13,1'den yüzde 10,6'ya düştü. İşsizlik oranı ilk kez bir ayda 2,5 puan geriledi! Tarım dışı işsizlik yüzde 15'ten yüzde 12,3'e düşerek 2,7 azaldı. İstihdam dört ana sektörde de artış kaydetti.

Grafik 11. Mevsim Etkisinden Arındırılmış İşgücüne İlişkin Tamamlayıcı Göstergeler, Haziran 2019-Haziran 2021

Yine TÜİK'e göre, 602 bin kişilik istihdam artışının 296 bini veya yaklaşık yarısı sanayi sektöründen geldi. Sanayi sektörü 6.239 bin kişilik istihdamla şimdiki kadarki en yüksek rakama ulaştı. Sanayide kapasite kullanımı yükselişinin, yeni yatırımlar yapılmasının, ihracata daha çok iç pazarın eşlik etmesinin bu sonucu yarattığı savunuluyor. Haziran'da hizmetler kesiminde 136 bin kişilik artış var. Bu da Mayıs ayı ortasından itibaren hayatın kademeli olarak normalleştirilmesiyle paralel bir seyir izliyor.

İstihdamda artış ve işsizlikteki azalmanın bundan sonra hizmetler sektörü canlanması ile devam edebilir. Ama işsizlikte 2,5 puana varan sert gerilemenin neyin nesi olduğu anlaşılmiyor. İlk defa böyle bir büyük gerileme görülüyor. Bunun gerisinde istihdam artışı yanında işgücüne katılımın azalması da etkili.

Haziran'da 222 bin kişi işgücünden çekilmiş görünüyor. Bu sayıda çekilme olmasaydı, işsiz sayısı o kadar daha yüksek çıkacak, işsizlik oranı da artacaktı.

Ekonomi riskli, hormonal olarak büyüyor olsa da işgücüne katılım neden azalıyor? Normalde işin

daha kolay bulunabildiği böyle dönemlerde işgücüne katılım da artar. İşsizlerin iş bulma umudu artar. Açıklanmaya muhtaç bir durum var.

Eğer işgücü piyasasından kendini geri çekenler dönüş yaparlarsa işsizlik oranındaki sert düşüşün Temmuz'da sürmediği görülebilir.

TÜİK verilerine bakılırsa son dönemde istihdam ve işsizlik oranlarında net bir düzelme var. Ancak bu düzelmeye rağmen, istihdam ve işsizlik oranı bakımından 3 yıl öncesine, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçerken sahip olunan göstergelerden iyi değil durum. 15 yaş üzeri nüfus Haziran 2018'de 60.6 milyon kişi iken, Haziran 2021'de 63.7 milyona çıktı ve 3 milyon kişi arttı. İşgücüne katılanlar ise artmadı ve 32.1 milyondan 32 milyona indi. İstihdam edilenler de 28.7 milyon iken, şimdi 28.6 milyona düştü ve 100 bin kişi daha azaldı. Buna bağlı olarak dar tanımlı, yani iş arayan işsiz sayısı 3 yıl önceki gibi, 3.4 milyon kişiyle yatay seyretti. Buna paralel dar kapsamlı işsizlik oranı yüzde 10.7'iken yüzde 10.6 oldu, pek değişmedi. 15 yaş ve üzerindeki nüfus 3 milyon kişi artıyor ama mevsim etkilerinden arındırılmış TÜİK verileriyle, işgücü artmıyor, hatta 3 yılda 142 bin kişi geriliyor. Nüfus artışı kadar, hatta onun 141 bin kişi de üzerinde 3.175 bin kişi işgücüne dahil olmayanlar kesimine geçiyor. İşgücüne katılmayanların sayısı 28.5 milyondan 31.7 milyona çıktı. 3 yılda 3.2 milyon kişi işgücü piyasasına katılmazsa, tabii ki, işsizlik artmaz, hatta geriler de. Bu tablo dar tanımıyla işsizlik verilerindeki durumu yansıtıyor.

Grafik 12. Dar ve Geniş Tanımlı İşsizlik: Ocak-Haziran 2020-2021

Gerçek durumu ve büyük resmi ise geniş tanımıyla işsizliğin ifade edildiği atıl işgücü oranı gösteriyor. 2018 Haziran'ında yüzde 16,2 olan geniş tanımlı işsizlik oranı, 2021 Haziran'ında yüzde 22,4 düzeyine yükseldi. Bu oranda bir yıl önceye göre 3.3 puanlık gerileme yani iyileşme olmasına rağmen, 3 yıl önceye göre 6.2 puanlık artış, yani kötüleşme söz konusu.

Hazine'nin Borcunun % 58'i dövizle

AKP rejiminin, dışarıdan değil, yurtiçinden, TL yerine, döviz ve altınla borçlanması, kamunun borç stokundaki yükünü ağırlaştırdı ve ağır bir faiz yükü getirdi. Dövizdeki her artış, Hazine'ye ağır faiz yükleri getiriyor ve getirmeye devam edecek.

Toplam Hazine borçları içinde yüzde 58'lik büyüklüğe ulaşan dışarıya ve içeriye döviz cinsinden borç stoku, Erdoğan'ın damadı Hazine eski başkanı Berat Albayrak'ın bıraktığı bir enkaz iken yeni bakan Elvan da bu yoldan pek ayrılmadı.

Hazine'nin dışarıdan borçlanması, birçok ülke gibi Türkiye Hazine'si için de anlaşılır bir şey. Nitekim 2020 sonunda 450 milyar dolar olarak açıklanan Türkiye'nin dış borç stokunun yüzde 38'i (173 milyar dolar) kamunun ve kamu borcunun 102 milyar doları Hazine'nin, kalanı, kamu bankaları ile kamu iktisadi kuruluşlarının.

Genelde kamu, özelde Hazine, dışarıdan borç bulabildikçe alıyor. Nitekim, 2017 sonunda 136 milyar dolar olan kamunun dış borç stoku 2020 sonunda 173 milyar dolara kadar çıktı. Hazine'nin de bu sürede, toplam kamu borcu içinde 93 milyar dolarlık yükü, 102 milyar dolara kadar tırmandı. Ama, 2018 sonrası, 2001'den beri uzak durulan bir yol daha devreye alındı ve "Altın tahvili, altın cinsinden kira sertifikası, Avro cinsinden kira sertifikası vb." adlar altında dövizle endeksli iç borçlanma yolunun kapısı açıldı ve iştahla içeriden döviz borçlanıldı. Herkesin, bilmediğinden değil, özellikle 2001 ağır krizi öncesi denendiği için el yakan bu yol için, krize müdahale eden Uluslararası Para Fonu (IMF) da "Uzak durulacak" diye uyarıyordu. Döviz cinsi iç borçlanma 2003'den başlayarak azaltıldı ve 2012' de sıfırlandı. 2018'e kadar da iç piyasadan döviz borçlanılmadı.

Tablo 2. AKP Döneminde Hazinenin Borçları (Milyon TL)

	2002	2018	2019	2020	2021/6
Toplam Hazine Borcu	243.111	1.067.115	1.329.054	1.812.849	2.026.802
Toplam Borcun Önceki Yıl Sonuna Göre Değişimi (%)		21,7	24,5	36,4	11,8
Borç Stokunun Milli Gelire Oranı (%)	67,7	28,7	30,8	30,8	
İç Borç (Anapara)	149.870	586.142	755.052	1.060.354	1.135.414
İç Borcun Toplam Faiz Yükü (Projeksiyon)		456.743	426.040	544.544	668.465
Dış Borç (Anapara)	93.242	480.973	573.700	752.495	891.387
Dış Borç (Milyon Dolar) Ana Para	56.773	91.245	96.392	102.216	102.205
Dış Borcun Faiz Yükü (Projeksiyon) (Milyon Dolar)		46.294	46.543	45.530	45.501
TL Cinsinden Borç	101.694	580.277	668.538	794.436	845.297
Döviz Cinsinden Borcun TL Karşılığı (Anapara)	140.971	486.838	660.515	1.018.413	1.181.504
Döviz Cinsinden Borç (Milyon Dolar)	85.974	92.358	110.981	138.478	135.473
Döviz Cinsinden Borcun Stok İçerisindeki Payı (%)	58,0	45,6	49,7	56,2	58,3
İç Borç İçerisindeki Döviz Borcunun Payı(%)	31,8	1,0	11,5	25,1	25,6

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı veri tabanı

Albayrak'ın bakanlık yaptığı Temmuz 2018-Kasım 2020 döneminde başlattığı döviz cinsinden içeriden borçlanma, hızla tırmandı.

Albayrak görevden alındığında Türkiye'nin Hazine'ye ait dış borç stoku 102 milyar dolar iken, içeriden yaptığı döviz cinsi iç borçlanmalar da 36 milyar doları buldu. Dışarıdan borçlanmalara eklenen içeriden borçlanmalarla Hazine'nin borç stoku 138 milyar dolara ulaşırken döviz cinsinden bu yükün payı, toplam Hazine borç yükü içinde yüzde 56'yı buldu. Yük, Albayrak'ın gidişinden sonra da azalmadı. Albayrak'ın yerine gelen Lütfi Elvan döneminde içeriden döviz ve altın borçlanmaları ancak 3 milyar dolar geriledi, ama toplam içeriye ve dışarıya olan döviz cinsi borçların Hazine borç stoku içindeki payı, Haziran 2021 sonu itibarıyla yüzde 58.3'ye çıktı.

Ağır döviz yükümlülüğü, Hazine'yi diken üstünde tutan bir pozisyon. Döviz fiyatındaki her artış, böyle bir döviz yükü olan Hazine'ye TL karşılık olarak, yeni ek faiz yükü anlamına geliyor.

Erdoğan'ın "tek adam" rejimine yani Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçişiyle beraber yarattığı güvensizlik ikliminde, damat Albayrak'ın türbülanstaki ekonomiye yaptığı riskli hamlelerden biri de, dövizden uzak durun dediği yurttaşlara, dövizle borçlanmayı teklif etmesi oldu

Borçlanılan 36 milyar dolar, dövizdeki erimeye yaramadı. Merkez Bankası'nın 128 milyar dolarlık rezervi de kamu bankaları eliyle arka kapıdan satılsa da döviz fiyatı tırmanışını sürdürdü ve Albayrak bakan olduğu Temmuz 2018'de 4.72 TL olan doların fiyatı, görevi bıraktığı Kasım 2020'de 8,59 idi ve Dolar/TL'deki Albayrak dönemi artışı yüzde 82'yi buldu.

Albayrak'a altın fiyatları büyük oyun etti. Altının, borçlanmalarının yapıldığı tarihlerde ons fiyatı 1200-1300 dolar seviyesindeydi, vadesi dolduğunda ise 1800-1900 dolar seviyesine çıktı. Ek olarak TL'nin dolara karşı hızlı değer kaybı, bu yolla borçlanmaların maliyetini Hazine'ye daha doğrusu vergi mükelleflerine ağır ödetti.

İktisatçı Uğur Gürses'e göre, Albayrak yönetimince yapılan döviz ve altın borçlanmasından vadesi dolan altın ve döviz tahvili tutarı 19.2 milyar dolar kur ve altın fiyat farkı, tahvillere ödenen faiz ya da katılım payı, toplamda yıllık yüzde 31,8'lik bir maliyete yol açtı. Oysa bu akılsız borçlanma yerine piyasa faizlerinden TL tahvil ihracı yapılmış olsaydı, ortalama maliyet yüzde 14 olacaktı. Bu faizin iki katından daha fazla bir maliyet dövizle, altınla borçlanma üstünden Hazine'ye yüklendi. Bundan sonrasında ödenecek bedel ise kurun, altın fiyatlarının, yüzde 20'ye adım adım yaklaşan enflasyonun seyrine bağlı olacak.

"Sanayinin Sorunları ve Analizleri" raporlarının tüm sayılarına aşağıdaki adresten ulaşabilirsiniz.

<http://www.mmo.org.tr>

TMMOB
Makina Mühendisleri Odası
Haber Bülteni

Ağustos 2021
Sayı 278 Ekidir

MMO Adına Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Yunus YENER

Sayfa Tasarımı
Münevver POLAT

Yönetim Yeri
Meşrutiyet Cad. No: 19/6. Kat
06650 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 425 21 41 Faks: (0 312) 417 86 21
<http://www.mmo.org.tr>
e-posta: mno@mno.org.tr
basin@mno.org.tr